

De tweede loopbaan van Anton Stivarius (1908-1988)

door Dick van Ommen

Het is dit jaar honderd jaar geleden dat Anton Stivarius - huisschilder, kunstschilder en oprichter van amateurschildersclub De Varfdeuze - in Kampen werd geboren. Het Frans Walkate Archief herdacht hem dit voorjaar met een brede expositie. In onderstaand artikel geeft de schrijver een persoonlijk getinte terugblik op zijn 'oom Anton' en de manier waarop die zijn kunstzinnige talent ontwikkelde.

Anton Stivarius (januari 1908 - maart 1988), geboren en getogen in Kampen, was een zeer bescheiden maar talentvol kunstschilder. Hij was medeoprichter van de amateurschildersclub De Varfdeuze en ruim veertig jaar

Anton Stivarius (± 1975).

Foto: Collectie Frans Walkate Archief.

huisschilder in zijn eigen éénmanszaak aan de Boven Nieuwstraat. Opgeleid aan een 'ouderwetse degenlijke' kunstnijverheidsschool ontwikkelde hij zich gaandeweg tot een zeer verdienstelijke autodidact, voor wie schilderijen maken een manier van leven werd. Waren het vóór de oorlog vooral naturalistische schilderijen van romantische en idyllische plekjes in en om Kampen, met de tijd veranderde zijn palet en kreeg het experiment steeds meer de ruimte. Na zijn pensionering kreeg hij zoveel tijd voor zijn schildershobby, dat hij zich kon ontwikkelen tot een amateurkunstschilder die op latere leeftijd nog zoveel aandacht genereerde met aantrekkelijke en goed verkopende exposities, dat menig profes-

Schepen in de Burgel bij de Kalverhekkenweg. (1947) 40 x 30 cm, olieverf op bordkarton.
Collectie Frans Walkate Archief.

sioneel kunstschilder er jaloers van zou worden. Hoewel hij genoot van zijn succes, bleef hij bescheiden. Het stimuleerde hem tot nog betere prestaties. Minutenlang kon hij zitten kijken, alvorens hij de volgende lik verf op het doek uitsmeerde. Elke strek leek willekeurig maar was dat zeker niet. Oom Anton gebruikte in zijn jeugd menig feestdag (de vrije zaterdag bestond nog niet en op de dag des Heren zat je in de kerk) om er met zijn schildervriend Jan Evenaar op uit te trekken. Gewapend met aquarelpalet en schetsboek waren er weinig pittoreske plekjes in en om Kampen die niet door het tweetal werden vastgelegd. Het Ijssellandschap met koeien was hun favoriete onderwerp, maar ook dorpskerkjes, boerderijen en hooibergen zijn op veel aquarellen terug te vinden. Het resultaat was wisselend van kwaliteit. Het ging hen duidelijk om het plezier van het aquarelleren. Vaardigheid ontstond door veel de fout in te gaan en dan gewoon opnieuw beginnen. Veel onafgemaakte waterverfschetsen getuigen daarvan. Maar daartussen zitten ook juweeltjes waar het wel allemaal lukte, waar de sfeer juist werd getroffen en - wat belangrijk is bij een aquarel - op het juiste moment is gestopt.

Anton Stivarius (tweede van rechts) tijdens een modeltekensessie van de Varfdeuze (±1970).

Ook de koeien waren voor Anton een object van tekenstudie. Een schetsboek met tientallen koeien van liggend tot staand, van grazend tot pootjebadend in de IJssel, is daarvan het resultaat. Tot in zijn latere veelal abstracte schilderijen zijn de koeien opvallend vaak terug te vinden!

Een enkele keer beproefde het tweetal het maken van een olieverfschilderij op locatie. Maar meestal kwam een olieverfschilderij in de besloten ruimte van het atelier tot stand. Weliswaar vaak naar schetsen en aquarellen die wel op locatie waren gemaakt. Naast dit vrije werk, was Anton veelal aanwezig bij de wekelijkse schildersavond van de Varfdeuze. Hier was het onderlinge contact met andere kunstschilders van wezenlijk belang. Aandachtig en serieus werd hier elkaars werk bekeken en niet te vergeten: mild beoordeeld. Belangrijk onderdeel van de wekelijkse bijeenkomsten was het portrettekenen. De modellen - vaak van de straat geplukt - waren een geliefd en dankbaar onderwerp, maar ook het maken van zelfportretten werd niet vergeten. Het enige olieverfschilderij dat Anton van zichzelf maakte is waarschijnlijk bij de Varfdeuze gemaakt.

Oeverlandschap aan de IJssel. (1971) 70 x 60 cm, olieverf op doek.
Collectie Frans Walkate Archief.

Kijk je terug op zijn artistieke leven, dan is het opvallend dat er tot zijn pensionering weinig artistieke ontwikkeling valt te bespeuren. In recensies van zijn werken tijdens de exposities van de Varfdeuze werd hij menig keer afgedaan als de amateurschilder van de pittoreske, natuurgetrouwe schilderijtjes. Mooi en aardig, maar daar was het wel mee gezegd. Toch doen we onrecht aan de waarheid als we zeggen dat hij toentertijd nooit experimenteerde. Integendeel. Oom Anton was nieuwsgierig genoeg om de grenzen te verkennen, hij had alleen niet de tijd om dat serieus uit te bouwen. Plichtsgetrouw als hij was ging zijn éénmannsschildersbedrijf altijd voor! 'Eerst het werk, dan het meisje...' Tot aan zijn pensioen zag je hem door de stad fietsen, heel vaak met een ladder op de schouder. Autorijden kon hij niet, maar dat was ook nergens voor nodig, met de fiets en de handkar kwam je in het Kampen van de jaren vijftig en zestig een heel eind! Oom Anton mocht altijd graag een grapje maken en als hij voelde dat je snel 'op de kast zat', maakte hij daar dankbaar gebruik van. Mijn moeder was altijd een gewillig slachtoffer als er bij ons thuis weer eens geschilderd

moest worden. Met humor en gemeenschapszin sloeg de werkende generatie van toen er zich doorheen. Niks geen kapsones, of 'Hoog Haarlemmerdijks'. Oom Anton was een gewoon huisschilder, die in zijn vrije tijd graag een borreltje lustte en een grapje maakte.

Maar dat 'gewoon' begon na zijn pensionering toch te veranderen. Onder tussen getrouwd met z'n tweede vrouw (mijn tante Johanna van Ommen) had hij zoveel tijd om aan zijn hobby te besteden, dat hij tevens aan zijn tweede loopbaan begon: als kunstschilder. Middagen achtereen bracht hij door in het kleine kamertje dat als atelier diende om daar naar de essentie van het schilderen te zoeken. Allerlei technieken probeerde hij uit. Vegend, poetsend en raggend kwam hij tot opmerkelijke resultaten. In rap tempo ontwikkelde de eens zo authentieke romanticus zich tot een gematigde modernist. Met diezelfde overgave waarmee hij vroeger de landelijke omgeving in aquarel vastlegde, gaf hij zich nu over aan de materie van verf en kleur, zonder zich al te veel om de realiteit te bekommeren. Hele series zagen het daglicht. Met soms een uiterst gewaagde kleurstelling en een volstrekt eigen (abstraherende) vertaling van de werkelijkheid.

De omslag werd met een lichte verbazing door zijn nabije omgeving waargenomen. Maar de stimulans die daar vanuit ging, gaf hem nog meer energie om op de ingeslagen weg door te gaan. Van een 'ouderwetse romanticus' werd Anton Stivarius ineens een voorloper, zelfs een publiekslieveling bij de jaarlijkse exposities van de Varfdeuze. Met name in recensies werd hij steevast tot de artistieke top van de club gerekend. Met een eigen tentoonstelling in de Koornmarktspoort in 1979 kwam de grote doorbraak. Het publiek zag hoe hij zich had ontwikkeld tot een getalenteerde kunstschilder, die met moderne kleuren en vormen een geheel eigen kijk op de oude vertrouwde omgeving gaf. Modern en toch authentiek! Kolken die werden opgezogen in een regenboog van kleuren. Boerderijen die als kubistische vormen tegen een dramatische wolkenlucht dreigden ten onder te gaan. Niets was meer zoals het was. Een explosie van kleur en vorm had zijn hele beeldtaal tot een andere, bijna mystieke wereld gemaakt.

Het succes dat hij met deze tentoonstelling teweegbracht, was voor professionele kunstschilders in zijn omgeving bijna jaloersmakend. Meer dan de helft van de geëxposeerde werken werd verkocht. In de hele Overijsselse kunstwereld wist men wie Anton Stivarius was. Tentoonstellingen tot ver in de provincie waren het gevolg. Oom Anton genoot van al deze aandacht, maar liet zich niet gek maken. Daarvoor was hij te nuchter. Hij schilderde omdat hij er intens van kon genieten. Dagen kon hij geconcentreerd met

Abstract landschap met boerderij. (1973) 90 x 80 cm, olieverf op doek. Collectie Frans Walkate Archief.

een schilderij bezig zijn. Ook door naar andere schilderijen te kijken kon hij intens bezig zijn met zijn hobby. Op één van onze tochten naar het Van Gogh museum in Amsterdam zag je hem genieten. Hij zei weinig, maar de intense aandacht waarmee hij minutenlang een schilderij kon analyseren zei des te meer. Als ik hem dan toch vroeg wat er zo interessant aan juist dat doek was kon hij je ongelooflijk aankijken. 'Zie je dat dan niet? Het is de techniek. De manier waarop Van Gogh het heeft gemaakt.'

Die grote interesse in het schilderen behield hij tot zijn plotselinge dood in maart 1988. Daarvoor was hij al enkele malen getroffen door een beroerte. Hoewel hij de moed erin hield, kon hij nauwelijks nog schilderen. Maar hij was een doorzetter. Met behulp van fysiotherapie wist hij toch nog weer zover te komen dat hij een penseel in zijn handen kon houden. Nog één schilderij: 'Rietkragen bij de IJssel'. Het werd een pijnlijke mislukking. Zijn

handen konden niet meer vertalen wat z'n geest wilde.

Zijn overlijden kon niet verhinderen dat de populariteit van zijn schilderijen nog steeds groeide. Mijn tante heeft jarenlang geweigerd om mee te werken aan een grote overzichtstentoonstelling. Ze zag op tegen al het gedoe eromheen. Pas toen ik haar ervan overtuigde dat ik de zorg op me zou nemen, stemde ze toe. Acht jaar na zijn dood, maart 1996, was het zover. Van alle kopers die we konden traceren kregen we schilderijen in bruikleen. Samen met de belangrijke werken die mijn tante zelf nog in haar bezit had resulteerde het in een toonstelling die een prachtig overzicht gaf van het oeuvre van een Kamper kunstschilder die een geheel eigen gezicht gaf aan een voorbij tijdperk.

Kunstrecensent Wim van der Beek schreef over deze laatste expositie: 'De artistieke ontwikkeling in het werk van Anton Stivarius is kenmerkend voor de tijd waarin de Kamper kunstschilder leefde. De gestage evolutie van natuurgetrouwe verbeelding van de werkelijkheid naar een steeds verder gaande vorm van abstractie is in zijn nagelaten oeuvre stap voor stap te volgen. Tot volledige abstractie is het weliswaar nooit gekomen. Alles wijst erop dat de Kampenaar zoveel van zijn bronnen hield dat hij die laatste stap doelbewust nooit heeft gezet.'